

Den äldsta arkivläran

Jacob von Rammingens båda läroböcker i registratur-
och arkivskötsel från 1571, samt en monografi om arkiv
från 1632 av Baldassare Bonifacio

SS.: 92-106, Bonifacio

Översatta av JBLD Strömberg

Sv2008Q 671

2007

Sv2008Q 671

Den äldsta arkivläran : Jacob von Rammingens båda läroböcker i registratur- och
arkivskötsel från 1571, samt en monografi om arkiv från 1632 av Baldassare Bonifacio
/ översatta av JBLD Strömberg - [Ny, korr. utg.] - 106, [56] s. -

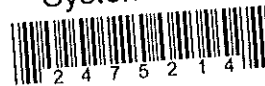
Streckkod

c/o Hanna Jensen Åsögatan 69 118 29
Stockholm

(C4) Lindström, Matts

Systemnummer

2011-03-01

Baldassare Bonifacio: Om arkiven, en monografi.

Till den högvärdige senatorn Domenico Molino.

BALTHASSARIS BONIFACII

DE ARCHIVIS

LIBER SINGULARIS

Ad Amplissimum Senatorem

DOMINICVM MOLINVM.

Kardinal Cleselius berättade en gång för mig, när jag mötte honom då han återkom till Tyskland, att han var ett slags levande arkiv över österrikiska kungahuset, eftersom han tjänat fyra kejsare av den familjen under nära sextio års tid. Men dig, du ypperligaste och visaste senator – som ej blott flitigt genomläser nedärvda krönikor och alla hemliga anteckningar från detta lyckliga imperium utan även har anförtrott dem åt det trogna minnet – dig kallar vi med större rätt för den levande konungen över Venedigs arkiv. När det knappt finns en enda bok som du inte gått igenom och kontrollerat och utvärderat med skarpaste omdöme, för att hämta fram något lysande därur, då kan vi kalla dig – med större rätt än Cassius Longinus – för ett levande bibliotek och ett vandrande museum. Trots att det alltså inte är möjligt att samla något från vare sig uråldriga eller modernare författare som du inte redan själv har excerperat,

[pagina 1] Dicebat mihi Cardinalis Cleselius, dum et redeunti in Germaniam occurerem esse se viuum quoddam Austriacae domus Archium, cum quatuor eius familiae Caesarib. sexaginta propemodum annos seruiret. Te verò, Senator Optime, & sapientissime, qui patrios annales. & perritissima quaeque istius Imperij fortunatissimi arcana tum assidue perlegeris, tum memoriae fideli commiseris, viuum rei Venetae Archium verius multo appellabimus. Cumq; nullus sit penè liber, quem non euolueris, & excusseris, acriq; iudicio censueris, vt ex eo praeclara quaeque depromeres, rectius te, quàm Longinum Cassium animatam bibliothecam, & musaeum ambulantiem vocabimus. Quamquam igitur nihil à nobis ex autoribus priscis, aut recentioribus colligi possit, quod ipse prius non excerpseris, iubes tamen, vt es alienae industriae mirus excitator, me de Archiuis quaecunque inter

<p>uppmäns du likväl mig – eftersom du är en fantastisk befrämjare av andras flit – att jag skall sätta på pränt något av den läsning som väckt min uppmärksamhet angående arkiv. Jag, som befinner mig fjärran från dylika studier och knappt har någon kännedom om äldre tid och heller inte är värdig att skriva jämfört med din lärdom, jag vill dock hellre synas olärd inför alla andra än otacksam gentemot dig.</p>	<p>legendum obuia mihi fuerunt in literas dare. Ego verò, qui ab istius modi studijs procul absum, & nullam penè antiquitatis notitiam [<i>pagina 2</i>] habeo, tum nihil eruditione tua dignum scribere valeam, malo omnibus indoctus, quàm tibi vni contumax videri.</p>
<p>Kapitel I: Vad är ett arkiv?</p>	<p>CAP. I: QUID SIT ARCHIVVM.</p>
<p>”Archeion” kallade greker i senare tid precis samma företeelse som sentida latinare, med nästan samma bokstäver, benämnde ”archivum”. Men greker i äldre tid föredrog att säga ”grammatophylákion”, och ”chartophylákion”, äldre latinspråkiga författare talade om ”tabularium”, och ”tablinum”. Men att kammaren var detsamma som arkivet framgår av Innocentius III:s uttalande därom. ”En skattskrivningsbok”, säger han, ”håller vi inte för otillförlitlig ifall den skulle påträffas, icke i vår egen utan i kardinalen sankt Hadriani kammare; denne tog den från salige Petri kammare på den tid då han var kammarherre.” Ett arkiv definieras av Servius Maurus såsom platsen där offentliga handlingar bevaras. Eller också (hämtat ur ”De rättslärds lexikon över föråldrade ord”) såsom en offentlig urkundssamling och förvaringsplats för minnesanteckningar. Eller slutligen, enligt vad Ulpianus ansåg, såsom en offentlig plats där bevismedel förvaras.</p>	<p>APXEION Graeci recentiores dixere, quod recentiores Latini eadem prorsus notione, & eisdem propemodum litteris ARCHIVVM appellarunt. At vetustiores Graeci <i>Grammatophylákion</i>, & <i>Chartophylákion</i>, vetustiores Latini Tabularium, & Tablinum vocare maluerunt. Sed & camerum idem Archiuo fuisse liquet ex Innocentij tertij rescripto. Librum, inquit, censualem non habuimus suspectum, licet non in nostra, sed in cardinalis Sancti Adriani camera sit inuentus, qui eum, quando camerarius fuerat, de camera Beati Petri suscepit. Est autem Archiuum, ex Seruij Mauri definitione, locus in quo acta publica asseruantur. Siue, ex Iurisconsultorum glossematis, publicum tabularium, & monumentorum repositorium. Vel denique, vt censuit Vlpianus, locus publicus in quo instrumenta deponuntur.</p>
<p>Platsen dit lärda mäns arbete vid</p>	<p>Vbi verò Doctorum virorum</p>

<p>lampan förlades kallades dock "Atheneion" av grekerna; latinspråkiga skribenter säger "Pluteum", såsom Juvenalis:</p>	<p>lucubrationes collocabantur, id Graeci <i>Atheneion</i>, Latini Pluteum dixerunt, sic enim Iuuenalis.</p>
<p>"Och Cleanthas befallde Pluteum att bevara original." Men "Mouseion" var för de gamla egyptierna intet annat än "Prytaneion" för athenarna, alltså "ett bord till vilket dörren stod öppen för alla i hela Egypten som blivit berömda för lärdom", såsom Philostratos intygar; men gängse språkbruk, "hos vilket talets avgörande vilar", som Venusinus säger, kallar hellre förvaringsplatsen för böcker och volymer "Musaeum" – liksom vore det ett inre tempel helgat åt sånggudinnorna.</p>	<p>Et iubet archetypus pluteum seruare Cleanthas. Quanquam vero <i>Mouseion</i> priscis Aegyptijs nihil aliud esset, quànquod Ateniensibus <i>Prytaneion</i>, hoc est mensa ad quam cunctis, quos tota passim Aegypto celebres eruditio fecisset, aditus patebat, quemadmodum testatur Philostratus; vsus tamen, quem penes, vt ait Venusinus, est arbitrium loquendi, librorum & voluminum reconditorium, tanquam penetrale quoddam Musis sacrum, Musaeum maluit appellare.</p>
<p>Kapitel II: När uppfanns arkiven?</p>	<p>CAP. II: QVANDO INSTITVTA SINT ARCHIVA.</p>
<p>Det finns de som tror att arkiv infördes ungefär tre generationer från vår tid; och att därför – kring alla Italiens städer, sedan 500 eller ännu flera år – platser byggts för att offentliga handlingar skulle bevaras där. Det är ingen svår sak att tillvita dem okunnighet, eller att vederlägga felet. Den helige romerske påven Deusdedit skrev för tusen år sedan till biskopen Gordianus av Sevilla att han funnit efesiernas minnesanteckningar i påvestolens arkiv. Kejsar Justinianus bekräftade för över 1100 år sedan att ett brev som framletats ur ett allmänt arkiv hade beviskraft. Den helige Hieronymus skrev för 1200 år sedan till Paula och Eustochios att han hämtat Esters bok ur hebréernas arkiv samt gjort en tydligare översättning ord för ord. Vid synoden i Mileum utfärdades</p>	<p>[pagina 3] Sunt qui putent non admodum ab aetate proauorum nostrorum esse Archiuorum institytionem; ita enim per omnes Italiae Ciuitates ante quingentos, aut paulo amplius annos ea loca, vbi acta publica seruarentur fuisse constructa. Horum tamen vel imperitiam arguere, vel ineptiam refellere nullius est negocij. Nam Sanctus Deus dedit Romanus Pontifex annos ab hinc mille rescripsit Gordiano Episcopo Hispalensi se in Archiuis Apostolicae Sedis inuenisse memorias Ephesiorum. Iustinianus Imperator ante annos centum supra mille sanciuuit chartam, quae proferretur ex Archiuo publico publicum testimonium habere. Diuus Hieronymus ante annos mille et ducentos scripsit Paulae, & Eustochio se librum Esther de Archiuis</p>

ett dekret cirka 400 e.Kr. om att Numidiens offentliga register och arkiv skulle vara i moderstaden Konstantina. Arkivet är, säger Cesare Baronio, kort sagt detsamma som arkivlokalen, alltså där det offentliga skriftgodset bevaras till evig hågkomst. På kejsar Alexanders tid, för 1400 år sedan, benämnde och definierade Ulpianus "archivum" och "grammatophylacium" på lärt manér, såsom vi nyss nämnde. Seden att offentligt uppföra arkiv tycks vara ganska gammal, att döma av nämnda författares vittnesbörd. Men äldre än alla dessa är Tertullianus som, för att styrka riktigheten i den skattskrivning av hela världen som gjordes under kejsar Augustus, bär fram romerska arkivets skattskrivningstabeller – däri infördes ju tabeller över varje skattskrivning. Flavius Josefus slutligen – som blev känd under kejsar Vespasianus, det vill säga nästan 1600 år före vår tid – vittnar om att de upproriska satte eld på Jerusalems arkiv, för att hela skaran av gäldenärer som krävde skuldavskrivning skulle ansluta sig till dem. För oss synes då den tidigaste arkivinstitutionen icke blott gammal och åldrig utan rentav återgå till jordens ursprung. Ty samme Flavius Josefus skriver att Sets söner, Noaks sonsöner, byggde två tvillingtorn. Det ena var av tegel och det andra av marmor. Ett skulle motstå bränder, det andra översvämningar. I dessa samlade de allt de kunde finna som var minnesvärt. (Sedan de hört från Adam att världsalltet skulle två gånger förgås, först genom att dränkas i vatten, sedan genom att slukas av eld.) Dessa torn anser jag förvisso vara ingenting annat än arkiv.

Hebraeorum releuatum, verbum e verbo expressius transtulisse. In Synodo Mileuitana decretum est circa annum Christi quadringentesimum, vt Matricula, & Archiuus Numidiae esset in Metropoli Constantina. Est autem Archiuus, vt Caesar Baronius interpretatur, idem prorsus quòd Archiuum locus scilicet vbi scripturae publicae ad perpetuam memoriam asseruantur. Vlpianus, Alexandri Imperatoris temporibus, annos ab hinc mille, & quadringentos, Archiuum, & grammatophylacium difertè nominauit ac definiuit, quemadmodum paulo ante dicebamus. Satis vetusta horum testimoniis videri potest Archiuorum publicè constituendorum consuetudo. Sed his omnibus antiquior Tertullianus, ad comprobendam vniuersi Orbis ab Augusto factam recensionem, Romani Archiui censuum tabulas profert, in eum quippe cuiusque census tabulae inferebantur. Flavius demum Iosephus, qui claruit sub Vespasiano, hoc est ante aetatem nostram annos propemodum mille, & sexcentos, testatur seditiosos ignem Archiuo, quod erat Hierosolymis iniecisse, nempe vt omnibus creditae pecuniae monumentis [pagina 4] exustis, tota eis obaeratorum nouas tabulas poscentium factio se se coniungeret. Nobis igitur prima Archiuorum institutio non modò antiqua, & vetusta, verùm etiam ab ipsius mundi origine repetenda videtur. Scribit enim idem Flavius Iosephus Sethi filios Noae nepotes turres geminas aedifibasse, alteram lateritiam, marmoream alteram, illam scilicet conflagrationibus, hanc eluuiionibus opposcentes, in quas, quaecunque ipsi memoria digna inuenissent, comportarentur; cùm ab Adamo didicissent orbem terrarum bis periturum, & primò quidem aqua mersum, postremò igni consumptum

	<p>iri. Quas profectò turre ego aliud nihil, quàm Archiua fuisse existimo.</p>
<p>Kapitel III: Om forntidens arkiv.</p>	<p>CAP. III: DE ANTIQVORVM ARCHIVIS.</p>
<p>I den egyptiska staden Sais' arkiv bevarades åtta tusen års minnen, hävdade en präst av detta folk enligt vad Platon säger. Men Herodotos vittnar att det fanns nära 17.000 års minnen hos detta folk. Detta är fantastiska uttalanden för oss som – i enlighet med hebréernas kronologi – blott räknar med att 6.000 år förflutit sedan jordens skapelse. Men egyptierna talar ännu vidunderligare. De säger nämligen att det från Hefaistos (Nilens son) och fram till Alexander den Store har förflutit 400.000 år, samt därefter ytterligare tusen. Med detta sammanställer de att solen fullbordat 363 kretslopp och månen 832, såsom Laërtios återger. De säger vidare, enligt Mela, att de fram till Amasis har haft 330 kungar, under vilka – såsom framgår av deras dagböcker – 13.000 år förflutit, samtliga stjärnor helt fullbordat sina rörelser fyra gånger och solen två gånger har gått upp från fel håll i väster. Kaldéerna skryter oförskämt lögnaktigt om att de har observationer av stjärnorna sedan tre, fyra hundratusen år tillbaka och ända fram till Alexander av Makedonien, såsom Diodoros traderar. Cicero tillägger att kaldéerna uppger sig kunna förete skrifter från offentliga institutioner vilka omfattar 470.000 års handlingar.</p>	<p>In Archiuo Saidis Aegyptiae Urbis octo millium annorum memorias seruari asserit sacerdos eius nationis apud Platonem. Annorum verò septemdecim millium apud eosdem esse memorias testatur Herodotus. Mira haec, & incredibilia nobis, qui iuxta Hebraeorum Chronologiam ab orbe condito sex tantummodo annorum millia numeramus. Sed longè portentosius fabulantur Aegyptij; aiunt enim à Vulcano Nili filio ad Magnum Alexandrum fluxisse quater centena, eoque amplius annorum millia; quibus contendunt Solem trecentis sexaginta tribus vicibus, Lunam octigentis triginta duabus defecisse, quemadmodum refert Laertius. Aiunt praetera, teste Mela, se usque ad Amasin trecentos triginta Reges habuisse, sub quibus, vt ex eorum ephemeridibus apparebat, tredecim annorum millibus elapsis, astra omnia quater motum suum absolutè compleuerunt, & Sol contrario cursu bis ab occasu exortus erat. Chaldaei verò impudentius mentiti se siderum obseruationes à tribus, & quadringentis retro annorum millibus <i>[pagina 5]</i> vsque ad Alexandrum Macedonem habere iactarunt, vt prodit Diodorus Addit Cicero Chaldaeus profiteri ex publicis locis scripta posse proferre quadringentorum septuaginta millium annorum res gestas complectentia.</p>
<p>Kapitel IV: Om grekernas och romarnas arkiv.</p>	<p>CAP. IV: DE GRAECORVM, ET ROMANORVM ARCHIVIS.</p>

Spartanerna i Amyklai höll handlingar rörande förbund och fördrag i förvar med allmänt förtroende och bevarade dessa ytterst omsorgsfullt, anför Alexander Alexandraeus. Men på annat ställe finner jag att offentliga bevismedels förvaringsplats fanns på Aeropagen och i Minervas tempel. Och i Saturnus' tempel hade romarna såväl mynthus som arkiv. Men testamenten och skrivböcker, skuldsedlar och kvitton förvarades i Apollotemplet på Capitolium – eller också anförtroddes de åt de vestaliska jungfrurna, enligt vad Suetonius berättar, liksom flera andra. Bibliotek kan rätteligen sägas vara ett slags arkiv för böcker. ("Glossa" kallar nämligen arkiven "kodex-hyllor".) Nästan alla folk hade sådana. Särskilt minnesvärt, räknat bland de främsta och placerat framför de övriga, var det hebreiska biblioteket som fanns i templet, där profeternas orakelspråk, judiska akter och kungaböcker förvarades. Att biblioteket var mycket gammalt bestyrks av Skriftens auktoritet. De babyloniska arkiven, liksom även de persiska, nämns också i den Heliga Skrift. Därefter kommer grekernas bibliotek; detta grundades ursprungligen i Athen av Peisistratos, fördes sedan av Xerxes till perserna, varefter Seleukos ombesörjde att det kom till Athen igen. Biblioteket i Alexandria byggdes av Ptolemaios Philadelphos, och enligt Gellius berikade denne det med 700.000 volymer. I Rom, hävdade Publius Victor, fanns 30 allmänna bibliotek; enastående bland dessa var det julianska som skapats av Julius Caesar, det palatinska skapat av Augustus, det ulpiska skapat av Trajanus, samt de domitianska och gordianska uppkallade efter de romerska furstar i vars namn de anses inrättade. Numera finns dock

Lacedaemnios Amyclis societatum & foederum tabulas publicae fidei custodia diligentissime conseruare perhibet Alexander Alexandraeus. Sea & in Areopago, & in aede Mineruae fuisse publicorum instrumentorum custodiã alicubi inuenio Romanos quoq; in aede Saturni tum aerarium, tum Archiuum habuisse; testamenta verò & codicillos; & syngraphas & apochas indelubro Apollinis Capitolini condidisse, aut Vestalium Virginum fidei credidisse testatur Suetonius, alijque ab ** plures [*trycket är defekt på detta ställe, varför texten delvis får återskapas genom gissning*]. Bibliothecae autem, quae archiuum quaedam librorum rectè dici possunt; Archiuos enim armaria codicum Glossa vocauit, omnes ferè nationes habuere. Memorabiles in primis, & insignes prae caeteris fuerunt, Hebraea, quae in Templo erat, vbi Prophetarum oracula, Iudicum acta, Regumque gesta asseruabantur: Quam Bibliothecam fuisse antiquissimam sacrae paginae confirmatur autoritate: Babylonica item, & Persica, de quib. diuinae pariter literae meminerunt. Claruit deinde Bibliotheca Graecorum, quam Pisistratus Athenis primus instituit, Xerxes ad Persas asportauit, Selencus Athenas referendam curauit. Alexandrinam Ptolemaeus Philadelphus construxit, ac septingentis, vt ait Gellius, voluminum millibus locupletauit. Romae verò bibliothecas publicas vnde triginta extitisse Publius Victor asseruit; quas inter praecipuae fuerunt Iuliana ad Iulio Caesare, Palatina ab Augusto, Vlpia à Traiano, Domitiana, & Gordiana ab his, quorum nominibus censebantur Romanis Principibus institutae. Hodie vero inter [*pagina 6*] Romanas, imò inter omnes totius orbis bibliothecas extat multum atque eminent Vaticana

<p>ett bibliotek som mycket höjer sig över de andra i Rom, ja i hela världen, och särskilt framträder – det vatikanska, uppfört till våra förfäders minne av Sixtus V invid apostlarnas furstebasilika.</p>	<p>patrum nostrorum memoria à Sisto Quinto apud Basilicam Principis Apostolorum aedificata.</p>
<p>Kapitel V: Om barbarernas arkiv.</p>	<p>CAP. V: DE BARBARORVM ARCHIVIS.</p>
<p>Vi känner till att siffror ibland intog bokstävernas plats till den grad bland barbarfolken att dessa sammanställde icke blott privata utan även offentliga historiska handlingar med siffrors hjälp. Ty i Peru, såsom vi kan läsa om hos Oviedo och Pharanusinus, finns ännu kvar ganska omfattande arkiv i dess mycket betydande städer. Tjänarna där är mycket kunniga i sin sak. De gör en sorts små snören i olika färger som de kallar <i>quippos</i>. Alltefter de olika saker som dessa betyder förfärdigar man komplicerade knutar och sammanbindningar med olika färg och form. Och till slut placerar de dessa på olika ställen alltefter placeringen i tid, och ur detta kan de skolat och skickligt läsa ut varje minnesvärd händelse på varje plats. Det folk som vissa kallar "chini" och andra "sini" [kineserna] saknar förvisso icke skrivtecken. Jämfört med grekernas 22 bokstäver använder de mer än 6.000 karaktärer, varav dock inte en enda är någon bokstav eller stavelse. De utgör hela ord och ofta ett fullständigt uttryck, såsom Juan González de Mendoza skrev i sin historia om deras världsdel. Mycket äldre bland kineserna än hos oss sägs bruket av tryckpressen vara. Denna konst anses här i Europa vara uppfunnen år 1458 av Johann Gutemberg från Mainz; dock finns det</p>	<p>Numeros Barbaris adeo literarum vicem interdum sup pleuisse comperimus, vt non tantùm domesticorum, sed etiam publicorum euentum historiam per numeros contexant. Nam in Peruua, quemadmodum legimus apud Ouiedum, & Pharanusinum, extant in maximis quibusque ciuitatibus Archiua satis ampla; quorum ministri, eius rei peritissimi, chordulas aliquot, quasili quippos vocant, varijs coloribus, pro rerum, quas significant, varietate, inficientes, & multiformibus nodorum nexibus complicantes; ac denique, pro temporum diuersitate, diuersis locis disponentes, quicquid vspiam memoriam dignam contigerit, scitò admodum atque expeditè enarrare possunt. At Chini, quos nonnulli Sinos esse arbitrantur, non modò literis non carent, verùm etiam, pro duabus, & viginti Graecorum literis, sex eoque amplius characterum millibus vtuntur, quorum singulis non vnam tantùm literam, aut syllabam, sed integrum vocabulum, & absolutam plerunque orationem conficiunt; vt in eius regionis historia scripsit Ioannes Consaluus Mendoza. Antiquior multo apud Chinos, quàm apud nos dicitur esse vsus typographiae quae ars cùm in Europa nostra credatur fuisse inuenta anno humanae salutis MCDLIX. à Ioanne Cutembergo Moguntino, extant</p>

<p>ännu kvar bland kineserna konstfärdigt utformade trycktyper som är 800 år äldre. Därför finns i deras arkiv minnesanteckningar av så hög ålder att deras historiska tid från Viteius till dags dato innefattar 250 kungar som ombesörjde sina angelägenheter under 4.300 år. Tilltro må sättas till Mendoza endast ifall denne är utan fel eller villfarelse. Vi kan inte lätteligen veta eller tillbakavisa vad spanska skriftställare förmedlar om folken under himlen på andra sidan vår egen.</p>	<p>tamen apud Chinos volumina typis affabrè excusa ante annos octingentos. Eaque propter in eorum Archiuis adeo vetustae rerum memoriae comperiuntur, vt constet ex eorum historijs à Viteio ad hanc aetatem ducentos quinquaginta Reges per annos quater mille, ac trecentos rerum ibi fuisse potitos. Dicti fides esto apud Mendozam, si tamen aut mendo, aut mendacio [pagina 7] vacat: Nos enim quae à scriptoribus Hispanis de nationibus sub opposito nobis caeli cardine viuentibus traduntur nec facile agnoscimus, nec temerè confutamus.</p>
<p>Kapitel VI: Om vårt lands förhållanden beträffande arkiven.</p>	<p>CAP. VI: DE NOSTRATIVM ARCHIVIS.</p>
<p>Att institutionen arkiv inte är så ny som åtskilliga oriktigt hävdar framgår – förutom av vad vi ovan sagt – av den helige Hieronymus' upprepade betygande. Denne den främste uttolkaren av heliga skrifter skrev nämligen att romarnas arkiv (där ekumeniska mötens och övriga av religionens hemliga papper förvarades) på hans tid var så berömt att kristna från jordens alla hörn vände sig dit för att få lösningen på sina tvivel. Vid Romerska synoden – som hölls kort efter Hieronymus' bortgång, under påven Gelasius – framhölls många gånger det romerska arkivet och dess brevskrin, med dess bibliotekarier, dess skrivare och skrinens vårdare. Att mycket gamla arkiv funnits i många av Italiens städer visar sig genom åldern på både platserna själva och minnesanteckningarna som där finns. Jag kan blott nämna att i vårt kanoniska arkiv vid staden Trevisos mycket gamla kyrka har vi en originalhandskrift tillkommen för 600</p>	<p>Non ita nouam esse Archiuorum institutionem vti nonnulli perperam censuerunt, praeter ea, quae superius diximus, constat ex iterata Diui Hieronymi attestatione. Scripsit enim summus ille sacrae paginae interpres adeo celebre temporibus suis fuisse Romanorum Archiuum, in quo oecumenica Concilia, caeteraque religionis arcana seruabantur, vt ad illud pro dubiorum resolutione Christiani orbis partibus cōcurreretur. In Romana quoque Synodo, paulo post Hieronymi excessum sub Gelasio Pontifice celebrata, de Archiuo, & sorinio Romano, de bibliothecarijs, scribis, & scrinarijs frequens habetur commemoratio. In pluribus etiam Italiae ciuitatibus antiquissima Archiua fuisse apparet ex ipsorum locorum, & monumentorum, quae ibi reperiuntur, vetustate. Nam, vt de caeteris sileam, in Archiuo nostro Canonicali apud antiquissimum huius Taruisinae Urbis Dominicum autographum habemus annos ab hinc sexcentos confectum, in</p>

år sedan i vilken det berättas om våra kanoniska ämbetsmäns beskickning för att få bekräftelse av påven för den biskop, som dessa kanoniska ämbetsmän utvalde. Det har påvisats av naturen att omsorg om framtiden – och detta var en gång ett slitet ordspråk på grekernas tungomål – är bättre än omsorg om det förflutna. Du store senator, du skriftgodsets väktare, du skriftställarnas Maecenas, du antikens förnyare! Du ytterst sorgfällige återställare av det svunna minnet, du har nyligen inrättat bibliotek och arkiv i Paduas akademi. I det har du samlat många volymer, såväl tryckta som handskrivna. Du har försett det med medel och inkomster. Till samma akademi ämnar du slutligen skänka ett närmast oändligt antal av dina egna böcker, av välkända författare, av utsökt lärdom, vackraste tryck, från helt modern tid, med vacker utsmyckning, rikhaltiga noter, tillägg och kommentarer, i många högst njutbara genrer och ämnen.

Kapitel VII: Om arkivens användbarhet.

De furstar som inte förstår nyttan med arkiv och bibliotek, de går förvisso i samma fotspår som Caligula och Jovinianus, romerska rikets vidunder och odjur, anhängare av de värsta och uslaste förebilder – genom vilkas avskyvärda helgerån många bibliotek sägs ha blivit nedrivna och brända och plundrade på sina yppersta författare: intet är nämligen så heligt att icke tyrannernas rasande begär och ostraffbara skamlöshet kan skända det. De som däremot lämnat böcker och skrivtavlor till heliga minnesplatser – ur vilka kan hämtas fram till en senare

quem relata est legatio Canonorum decessorum nostrorum ad Summorum Pontificem pro confirmatione obtinenda eius Episcopi, quem ipsi Canonici elegerunt. Vt verò natura comparatum est posteriores curas, quod vel Graecorum sermone tritum olim erat adagium, prioribus esse meliores. Tu, magne Senator, tu literarum custos, tu literatorum Mecaenas, tu renouator antiquitatis, tu memoriae habentis accuratissime instaurator Bibliothecam, & Archiuum in Academia Patauina nuper instituisti, complures in eam tum excusos, tum manuscriptos codices conguessisti, redditibus, & prouentibus locupletasti, libros quoque tuos *[pagina 8]* autorum celebritate nobilissimos, eruditione electissimos, typis emendatissimos, tempore recentissimos, ornatu pulcherrimos, notis, additamentis, & scholijs vberimos, varietate argumentorum, & materiarum iucundissimos, numero denique penè dixerim infinitos eidem legaturus.

CAP. VII: DE VTILITATE ARCHIVORVM.

Qui Principes Archiuorum, & Bibliothecarum vtilitatem non sentiunt, ij profecto Caligulas, & Iouianos, Romani Imperij portenta, & propudia, pessimi exempli deterrimi sectatores aemulantur, quorum detestabili sacrilegio complures bibliothecae quà optimis quibusque scriptoribus viduatae, quà deiectae atque exustae fuisse memorantur: Nihil est enim adeo sanctum, quod non furiosa tyrannorum libido, & impunis audacia profanet. Qui verò in ea loca, memoriae sacra, libros ac tabulas condiderunt, e quibus à sera posteritate, praeteritarum rerum

eftervärld, liksom ur ett förråd, lärdom som man själv och efterföljarna förbigått och inte känner till – dessa efterliknar förvisso Alexander den store, Julius Caesar, Octavianus Augustus och Konstantin den store. Vadhelst det kan finnas kvar åt oss för stympade och av ålder nästan utplånade rester av antiken, detta har vi tack vare deras frikostighet. Om vi vore helt berövade deras värdefulla samlingar skulle vi förvisso alla bli blinda, såväl i historia som i andra ämnen, och tvingas treva med handen. Ty intet är nyttigare till att undervisa och lära människor – intet mer nödvändigt för att utforska och upplysa mörka platser, vad gäller både arvegodsens och rikets och i synnerhet det privata och allt offentligt som skall bevaras – än böcker och minnesanteckningar samt ett fullpräntat förråd av skrivtavlor. Detta är lika mycket mer värt än skepp eller rustkammare som förnuft och rätt anses bättre och segerrikare än våld och orätt. Förvisso uppnår vi ingen alls kännedom om gammal tid på något annat vis än genom arkiv och bibliotek. Ty vem skulle idag kunna åskådliggöra för oss judarnas traditioner och hemliga "kabbalistiska" konster eller Esras vidunderliga minne om vi inte forskar i fakta rörande förfädernas angelägenheter som traderats genom tiden via skriftelemt?

ognara, ad suam, & successorum eruditionem, tanquam e penu, depromerentur, ij Magnos Alexandros, ij Iulios Caesares, Octavianos Augustos, & maximos Constantinos imitantur, quorum generosae magnificentiae quicquid reliquiarum superest nobis obtruncatae, & propè deletae vetustatis accepto ferimus. Quibus preciosis analectis si penitus destituti fuisset, omnes quidem certè cùm in historia, tum in reliquis disciplinis caecutire, & manu tentare cogeremur. Nihil est enim ad instruendos atque edocendos homines vtilius, nihil ad res obscuras eruendas ac illustrandas, nihil ad patrimonia, Regnaque, ac demum priuata, & publica omnia conseruanda magis necessarium, quàm voluminum, & monumentorum, ac tabularum benè instructa supellex; tanto melior naualibus, tanto praestantior armamentarijs, quanto ratione, quàm violentia, iure quam iniuria vincere praeclarius censetur. Neque [pagina 9] profectò notitiam vetustatis vilo alio modo, quam per Archiuos, & Bibliothecas assequemur. Quis enim hoc tempore Iudaeorum traditiones, & arcanas illas Caballistarum artes, & prodigiosam Esdrae memoriam possit nobis repraesentare, vt absque literarum elementis transactae aetatis facta, & proauorum negocia disquiramus?

Kapitel VIII: Om arkivens tjänare.

CAP. VIII: DE ARCHIVORVM MINISTRIS.

Förgäves göms skrifter på någon plats om inte människors vård och omsorg hejdar tidens oförrätter. Malens bett, röta, förmultning och möss fördärvar sakta såväl det som staplats i

Frustra in unum quempiam locum scripta recondentur, nisi hominum cura ac diligentia iniurijs temporis obuam iretur; caedem siquidem blattae, eadem caries, idem situs, ijdem

förvaringsrummet (och får det att försvinna) som det som sprids ut på olika håll och försummas. Därför, i enlighet med den bästa rådgivning, sattes kunniga och noggranna män till att förestå bibliotek och arkiv, och med allmänna medel samt genom furstarnas frikostighet lockades dessa att sorgfälligt sköta denna uppgift. Dessa kallades antingen "arkivarier" eller "bibliotekarier" eller "väktare" eller "bokstavsvakter" eller "brevskrivsvårdare". (Ty ett skrin, kan vi nämna i förbigående, är rätteligen inte penningars utan böckers och andra skrifers förvaringsplats; hos Catullus läser vi om "bokhandlarskrin", och om "brevskrin" hos Plinius den äldre, och vid solens stilla uppgång bjuder Horatius att man ger honom penna, papper och skrin.) Arkivens tjänare benämndes även med andra namn. Våra förfäder kallade dem "kammarrättare", "pappersskötare", "pappersvakter" och slutligen "ediler", Pomponius skrev så: "Till att förestå byggnaderna i vilka folket deponerade alla sina beslut utsåg man två män som kallades ediler." Dessa benämns numera "massarii" och "camerlingi", enligt vad Glossa uppger. De som tar sig an de offentliga handlingarna – och gör kopior åt dem som efterfrågar sådana – kallar vi "notarier", "skrivtavleskötare", "amanuenser", "skrivare", "uttagare", "kommenterare", "exskriptorer" och "bokskötare". Arkivens vedermödor anförtros endast åt lärda och stora män. Vi läser att på Palatinska biblioteket var (enligt order av Gaius Julius Caesar) Marcus Terrentius Varro föreståndare, som ansågs vara lärdast bland romarnas lärdaste män. Demetrios från Faleron och Zenodotos från Efesos sattes av Ptolemaios Philadelphos till att förestå Alexandrias bibliotek. I Octavias pelarhall tog

mures ea paulatim corrumperent atque excederent in repositorium congesta, perinde ac si sparsim per varia loca negligenterur optimo igitur consilio Bibliothecis, & Archiuis prae ficiebantur periti accuratique viri, publicisque stipendijs à Principum liberalitate ad munus iniunctum nouiter obeundum alliciebantur. Eos autem vel Archiuistas, vel bibliothecarios, vel custodes, vel grammatophylacas, vel scrinarios appellabant. Scrinium quippe, vt hoc transeunter dicamus, non nummorun, sed librorum & scripturarum propriè locus est; nam & librariorum scrinia legimus apud Catullum, & epistolarum scrinia penes maiorem Plinium, & Horatius orto statim Sole, calamum, & chartas, & scrinia poscit. Alijs praeterea nominibus Archiuorum ministri censebantur; eosque vocarunt maiores nostri camerarios, chartularios, chartophylacas, ac denique aediles; ita enim Pomponius. Qui aedibus praessent, in quibus omnia scita sua plebs deferebat, duos constituerunt, qui aediles appellati. Hos hodie Massarios, & Camerlingos vocari testatur Glossa. Eos verò qui acta publica excipiunt, eorumque exempla poscentibus impertiuntur, notarios, tabelliones, amanuentes, scribas, exceptores, commentarienses, ex scriptores, [pagina 10] libelliones appellamus. Porrò Archiuorum sollicitudo non nisi doctis, & magnis viris mandabatur. À Caio Iulio Caesare Palatinae Bibliothecae praepositum legimus Marcum Terrentium Varronem, Romanorum doctissimum à doctissimis iudicatum. Alexandrinae bibliothecae à Ptolemaeo Philadelpho Demetrius. Phalereus, & Zenodotus Ephesius praefecti fuerunt. Caius Melinus Vmber bibliothecae Augustae in Octaviae porticu curam suscepit. Albinus Flaccus, Caroli Magni

Gaius Melinus UMBER ledningen över Augustabiblioteket. Albinus Flaccus [Alcuin], Karl den stores lärare, förestod Yorks bibliotek i England. Vid Bibliotheca Marciana i Venedig blev Marco Antonio Sabellico föreståndare. Platina och Baronio fick åtaga sig förvaltningen av Vatikanens bibliotek. Att de alla hade både värdighet och visdom omvittnas genom de verk de publicerade och de hedersbetygelser de erhöill.

Imperatoris praeceptor. Eboracensi bibliothecae in Anglia praefuit. Marcus Antonius Sabellicus Marcianae bibliothecae Venetijs praesedit. Platina, & Baronius Vaticanæ bibliothecae procurationem susceperunt. Quorum omnium quanta vel dignitas, vel sapientia fuerit, editae ab eis lucubrationes ostendunt, gesti honores testantur.

Kapitel IX: Om den ordning som skall hållas i arkiven.

CAP. IX: DE ORDINE IN ARCHIVIS SERVANDO.

Att ordna perfekt är blott Gud givet, och ordning är i sig självt något gudomligt. Ty då allt i begynnelsen förhöll sig oordnat och utan indelning, icke blott felaktigt och klumpigt utan även på rörigaste sätt disharmonierande, då införde Gud en ordning bland förvirrade ting, varigenom denna världens anblick strax blir kallad ytterst skön av akademikerna; arkivens anda är heller inget annat än ordning, det hävdar vi med rätta. Ty – för att låna ett välbekant citat från Xenofon – liksom det är en motbudande syn och något obrukbart då tegelstenar, plankor och takpannor har placerats oriktigt och kastats i oordning, så blir de likväl mycket vackra och ståtliga byggnader när de satts på sina rätta platser. På samma sätt blir förvisso allt slags skriftgods till ingen framtida nytta om du har det kaotiskt blandat om vartannat. Om du däremot ordnar det riktigt i brevskrin, då kan du lätt och utan undersökningar, genom ett korrekt och enkelt handgrepp, få fram vad du söker – utöver att det blir mer skyddat från damm och maskar. Och att

Perfectè ordinare Dei solius est, & ordo ipse est quiddam diuinum. Cùm enim omnia prius incomposita ac indigesta non modò inconcinnè ac praeposterè se se haberent, verùm etiam turbulentissimè inter se dissiderent, ordinem rebus confusis induxit Deus, vnde statim pulcherrimus iste mundi vultus ab Academicis appellatur, Archiuorum quoque animam nihil aliud quàm ordinem esse iure dixerimus. Nam quemadmodum lateres, ligna, ac tegulae, vt praeclarè à Xenophonte dictum accepimus, perperam posita, ac inordinatè proiecta, visu horrida, usu inutilia sunt, suis autem locis aptata in pulcherrima, & magnificentissima aedificia consurgunt; ita profectò omnis generis scripta, si ea confusè, & permixtim habeas, [pagina 11] nulli vsui futura sunt. Contrà si ea rectè per scrinia disponas, praeter quam quod pulueri, ac tineis minus obnoxia erunt, sine vllo inquisitionis labore singula ad manum opportunè ac facilè habebis. Et ordo quidem in Archiuis seruandus à natura ipsa cuique demonstratur; prius enim loca partiri conuenit, mox negocia,

ordning bör råda i arkiven, det framträder för envar i själva naturen. I första hand är det nämligen lämpligt att indela efter orter, sedan efter ärenden, slutligen efter tid. Om vi stöder denna indelning med index ordnade alfabetiskt blir ingenting svårt för oss att hitta. Först gör vi till exempel en avdelning för sådant som angår städernas stad Venedig, sedan en för Paduas och en för Veronas angelägenheter. Sedan särskiljer vi varje enskilt ärende under var och en av dessa städer; på det viset placeras vi på ett ställe testamenten, på ett annat affärsfrågor, på ett tredje kontrakt. Till sist fortskrider vi med tidsindelning, efter årens och månadernas ordning; vi börjar med de allra äldsta och fortskrider till de nyaste. Särskilt må vi skriva index och sammansättningar, framställa register och kataloger i vilka vi använder oss av bokstavsordning. Genom att anpassa dess index efter varje materialbestånds egenskaper kommer vi att genast ha det för ögonen utan besvär; så skall det mer förefalla att hamna automatiskt i våra händer än påträffas av en slump.

tandemque tempora: Quam partitionem si per alphabeta seriem digestis indicibus ad iuuenus nihil erit nobis inuentu difficile. Primùm igitur, exempli gratia, quae pertinent ad Urbium Venetias, deinde quae Patauium, mox Veronam attinent disparemus. Singularum postea ciuitatum negocia singula dispescamus; vt alibi testamenta, alibi permutationes, alibi alios contractus disponamus. Denique ab antiquissimis incipientes, per annorum, & mensium ordinem ad nouissima procedamus. Indices demum & syllabos conscribamus, elenchos, & catalogos conficiamus, quibus literarum ordinem seruantes, & suos quibusque materijs induculos adaptantes, quaecumque opus erunt nullo negocio statim ad oculum sic habeamus, vt in manus nostras potius incurrisse sponte, quam casu incidisse videantur.

KAPITEL X: Om arkivens religion.

CAP. X: DE RELIGIONE ARCHIVORVM.

Själva arkivplatsernas helighet pekar mot religionen, de låg nämligen i templen, som vi nyss nämnde. Arkiven har heller inte upphört att vara heliga, även om de numera inte finns i tempel; ty träffande säger vi "helig" (*sanctus*), menar Ulpianus, om sådant som varken är helgat eller profant men likväl bestyrkt med någon sanktion. Ty det som stöds av en sanktion är heligt, om än icke vikt åt någon gudomlighet. Martianus säger också det vara heligt

Ipsa loci sanctitas religionem Archiuorum demonstrat, erant enim in templis, vt proximè dicebamus. Neque verò Archiua, quanquam in templis hodie non sunt, sancta esse desierunt, nam propriè dicimus sancta, ait Vlpianus, quae nec sacra, nec profana sunt, sed sanctione quadam confirmata; quod enim sanctione quadam subnixum est, id sanctum est, & si Deo non sit consecratum. Martianus quoque, Sanctum est, inquit, quod ad

som är skyddat och befästat mot människornas oförrätter. Och en helig plats kan finnas även i ett privat hus. Därför är det alltjämt lovligt att kalla arkiven heliga (okränkbara), särskilt som de vunnit den allmännerliga auktoriteten och furstens beskydd under vars värm de allmänna platserna står. Så att arkivskändare därför anses ha begått icke endast religionsbrott utan även majestätsbrott, och drabbas av de romerska påvarnas bestämmelser om bann. Förfalskare vanhelgar arkiven och undergräver de allmänna bevismedlens trovärdighet: likaså plundrare som stjäla eller rycker åt sig av de minnesanteckningar som där förvaras, samt mordbrännare som sticker eld och försöker bränna ned själva platserna där statens akter skall förvaras. Så stor är förvisso vördnaden för arkiv att bevismedel som tagits fram ur ett allmänt arkiv helt klart anses trovärdiga och utgör fullt bevis, som juriskonsulterna säger. Detta hävdar Glossa, Johannes Andraeus, Hostiensis, Panormitanus, Archidiaconus och alla de andra kanonisterna i kapitlet "Med skäl". (Om bevisföring se kapitlet "Till åhörande"; om skriftlig framställning se även kapitlet "Det framträder", 30, första frågan.) Med dessa instämmer Bartholus, Baldus, Alexander, Jason, Castrensis, liksom även diverse civilrättsliga uttolkare i boken "Authentica", "Ad haec", "De fide instrumentorum". Och för att ingen synd genom onda mäns felanden måtte begås mot arkivens okränkbarhet och helighet, samt för att intet måtte förloras genom oaktsamhet och försummelse av det som återstod av allmänna bevismedel påbjöd den mycket förutseende härskaren Justinianus att arkiv skulle inrättas i ett antal av romerska rikets städer; till

iniuria hominum defensum atque munitum est. Et sacrarium etiam in aedificio priuato esse potest. Sancta igitur etiam num Archiua nominare licet, cum praesertim accesserit eis publica autoritas, ac tutela Principis, cuius in patrocinio loca publica sunt. Vt propterea violatores Archiuorum [pagina 12] non modò sacrilegij, verùm etiam Majestatis rei indicentur, & Pontificum Romanorum constitutionibus anathemate feriantur. Violant autem Archiuos falsarij qui publicorum instrumentorum sinceritatem corrumpunt: expilatores, qui, quae ibi deposita sunt monumenta furantur, aut rapiunt; incendarij, qui, flammis iniectis, loca ipsa, in quibus acta ciuitatum seruari oportet, conantur comburere. Tanta est porrò Archiuorum reuerentia, vt instrumentis ex publico Archiuo productis plane sit credendum, faciantque, vt Iurisconsulti loquuntur, plenam fidem. Ita enim statuunt Glossa, Ioannes Andraeus, Hostiensis, Panormitanus, Archidiaconus, caeterique vniuersim Canonistae in cap Cum causam. De probationes in cap. Ad audientiam. De praescriptionibus, & in cap. Peruenit xxx. quaest. primum. Quibus assentiuntur Bartholus, Baldus, Alexander, Iason, Castrensis, alijque passim ciuiliū legum interpretes in Authentica, Ad haec. Codice. De fide instrumentorum. Ac ne per hominum scelestorum, iniuriam in Archiuorum sanctitatem, ac religionem quid peccaretur; neque per incuriam, & neglectum periret quicquid reliqui esset publicorum instrumentorum, iussit prouidentissimus Princeps Iustinianus in singulis Romani orbis ciuitatibus Archiuos constituti, Ioanni Praefecto Praetoriorum scribens in haec verba: Praecepta faciat Tua Eminentia per vnamquaque Prouinciam, vt in

pretorianernas prefekt Johannes skrev han följande ord: "Du, eminens, må göra föreskrifter till varje provins om att någon allmän byggnad i städerna skall ordnas där defensorerna förvarar minnesanteckningar samt utväljer någon som har ansvar för dessa så att de håller sig så oförstörda som möjligt och skyndsamt tar fram dem åt dem som så önskar. Och det skall finnas arkiv hos dem, och vad som hittills försummats i städerna skall rättas till." Detta sade kejsaren. (Av hans ord framträder klart – det må vi i förbigående nämna – att titeln "eminens", med vilken i senare tid den katolska kyrkans påve Urban VIII utsmyckade kardinalerna, förr tilkom pretorianernas prefekter, vars värdighet var så stor att Eunapius kallade den "apóphyron basileïan", alltså "Regeringen utan purpur".)

ciuitatibus habitatio quaedam publica distribuantur, in quam Defensores monumenta recondāt, eligendo quendam qui horum habeat custodiam, quatenus incorrupta maneant, & velociter inueniantur à requerentibus. Et sit apud eos Archiuum, & quod hactenus praetermissum est in ciuitatibus emendetur. Haec Imperator; cuius ex verbis apparet, vt id obiter attingamus, Eminentiae titulum, quo nuper Octauus Vrbanus summus Vniuersalis Ecclesiae Pontifex Cardinales condecorauit, fuisse olim Praefectorium Praetorio, quorum tanta erat dignitas, vt eam Eunapius *apóphyron basileïan*, hoc est, Regnum sine purpura, nuncuparit.